

DE BINNENLANDSE WERKWEEK 2006

Atte van den Berg

Wittermerslag 17, 8131 WH Wijhe

van den Berg, A. 2007. The inland foray of 2006, in Almen (prov. Gelderland). *Coolia* 50(2): 97–100.

This paper presents an impresssion of the study week of the Netherlands Mycological Society in Almen. Descriptions are given of *Thecotheus holmskjoldii*, *Pseudombrophila (Fimaria) ripensis* (with colour plate), and *Aleuria bicullata*.

Eigenlijk ben je als iemand die al lang en breed met pensioen is lichtelijk gestoord als je weer een week gaat werken. Want werken, dat werd er gedaan tijdens deze week in het Gelderse Almen. Elke dag om 9.00 uur gingen er weer twee excursies op weg naar een excursieterrein, een enkele keer wat verder weg maar meestal in de buurt, en elke dag kwamen de deelnemers na kortere of langere tijd met goed gevulde dozen terug om dan na een korte pauze aan het determineren te slaan. Ook determineren is werken en zo vliegt zo'n week voorbij.

In de ditmaal wel zeer grote werkruimte was er voor ieder voldoende plaats om microscoop, boeken en andere benodigdheden uit te stallen (en dat is wel eens anders geweest). Sommigen hadden voor het diner (elke dag 3 gangen!) al een deel van de oogst verwerkt, anderen gingen tot diep in de nacht door met de arbeid.

Wat mij elke werkweek weer treft, is de prettige sfeer waarin alles verloopt en de bereidheid om minder ver gevorderden te helpen bij het oplossen van de problemen waar je altijd tegen aanloopt. Op de avondbespreking wordt verslag uitgebracht, en de hoogtepunten worden genoemd, besproken en getoond.

Hoogtepunten zoals *Psathyrella subpapillata* (eerste vondst voor Nederland), *Suillus pictus* (alleen bekend van het landgoed Verwolde, zie elders in deze *Coolia*), *Aleuria bicullata* (de Olijke oranje bekerzwam met zijn fantastisch geornamenteerde sporen), *Fimaria ripensis* (geen Nederlandse naam) en (leuk voor mij althans) *Thecotheus holmskjoldii* (ook geen Nederlandse naam) op de schapenkeutels van het Kienveen.

Maar wat mij echt het best is bijgebleven is de goede sfeer die Roel en Nico tesamen met de anderen wisten te scheppen en zo is werken, zelfs voor een gepensioneerde, een feest.

Kortom: een geweldige week in een mooie omgeving met een prima onderkomen. Als het even kan, ben ik er dit jaar weer bij.

Keutels

Op 9 oktober ging een excursie onder leiding van Melchior van Tweel naar de Velhorst, en daar dichtbij lag het natuurreservaat Kienveen, dat hij graag wilde bezoeken. Al dwalend door dit laatste terrein zag ik een aantal oude, al wat droog uitzierende schapenkeutels en raapte er uit nieuwsgierigheid een paar op. Op een ervan zat een klein, grijs, afstaand schijfje van ca. 2 mm (Figuur 1). Tot mijn verbazing zag ik 's avonds onder de microscoop grote sporen met aan de polen halve bolletjes. Eerst volgt nu mijn beschrijving van de vondst.

Vruchtlichaam 1–2 mm Ø, met hyaliene haren vastzittend aan het substraat. Hymenium beige, iets schotelvormig. Receptaculum beige, met hyaliene beharing. Sporen in water glad

Figuur 1: Twee vruchtlichamen van *Thecotheus holmskjoldii* op een schapenkeutel. (Foto: Atte vd Berg)

ogend, in katoenblauw/melkzuur bezet met kleine fijne stekeltjes, aan elk van de polen met een groot halffrond uitsteeksel (apiculus; soms was er maar één apiculus en een enkele keer geen enkele), wanddikte 2,4 µm, grootte 26–40 × 14–17 µm; om de sporen zit een soort omhulsel. De ascuswand kleurde

blauw in Melzer's reagens, de acht sporen zaten scheef twee-rijig in de ascus. Parafysen waren amper zichtbaar (Figuur 2).

Met Ellis & Ellis (1988) kwam ik uit op het geslacht *Thecotheus*. Ze geven hier echter maar drie soorten van aan, en slechts één daarvan met apiculi aan de polen: *T. apiculata*, met sporen van 15–20 × 8–11 µm, dus aanzienlijk kleiner dan die van onze vondst.

Verder zoeken dus maar in de "Nordic" (Hansen & Knudsen, 2000). Die vermeldt vijf soorten, maar geen *T. apiculatus*. Van de door hen genoemde soorten met apiculi heeft alleen *T. holmskjoldii* sporen die qua grootte overeenkomen met onze vondst, namelijk 29–38 × 14–18 µm). Alleen laat de bijbehorende tekening op elk van de apiculi drie lange draden zien!

Figuur 2: Sporen, deels nog in de asci, van *Thecotheus holmskjoldii*. (Foto: Peter Klok). Let op de apiculi (zwarte pijl) en het kleurloze omhulsel (witte pijl).

De volgende stop betrof het boek *Ascomyceti d'Italia* (Medardi, 2006). Dit boek geeft vijf soorten met apiculate sporen. Weer kon qua sporengrootte alleen *T. holmskjoldii* in aanmerking komen ($36\text{--}40 \times 15\text{--}17\text{ }\mu\text{m}$).

Thuisgekomen ben ik gaan zoeken in weer een ander Italiaans meesterwerk, *Fungi fimicoli Italici* (Doveri, 2004) en weer kwam ik uit op *T. holmskjoldii* (sporen $28\text{--}38 \times 13,5\text{--}18\text{ }\mu\text{m}$), maar hier zijn op de tekening de sporen omgeven door een gelatineus omhulsel, net zoals in ons preparaat.

In januari 2007 bij het snuffelen in de bibliotheek van de NMV zag ik in Boletus (Welt & Heine, 2006) een artikeltje over mestbewonende ascomyceten, met onder andere een vermelding van *T. holmskjoldii* en een literatuurverwijzing daarbij: “A world-monograph of the genus *Thecotheus*” van Olav Aas plus een bespreking daarvan in het Rheinl. Pfälz. Pilzjournal. Het eerste van de twee was niet in de NMV-bibliotheek en, zo bleek nadien, ook niet in de bibliotheek van het Nationaal Herbarium in Leiden. Van de tweede wist ik dat dit in Leiden aanwezig was. Door de snelle medewerking van Jaap Wisman kreeg ik een kopie van de bespreking door J. Häffner met de vertaalde tabel. Weer kwam ik uit op *T. holmskjoldii*.

Ik ben er nu wel van overtuigd dat de vondst *Thecotheus holmskjoldii* (E.C. Hansen) Chenant betreft, alleen na het maken van een paar preparaten was er geen materiaal meer over en ook later nog gevonden keutels leverden geen nieuw materiaal op. Maar dankzij de foto's van Peter Klok is er toch wel bewijs! De vraag die overblijft is: Hoe zit het met de draden op de apiculi, zoals getekend in “Nordic Macromycetes”?

Meer mestbewoners

Omdat ik graag nog meer materiaal van *T. holmskjoldii* wilde hebben, zijn we een paar dagen later (12-10-2006) met enkele mensen weer naar het Kienveen gegaan: geen *Thecotheus* te bekennen. Wel vond Frans Stokman op een keutel een vijftal dicht opeenzittende roodbruine schijfjes van circa 10 mm doorsnee (Plaat 12). Ook hiervan volgt eerst mijn beschrijving:

Vruchtlichamen dicht opeen, ca. 10 mm Ø, schotelvormig met donkere haren aan de randen. Hymenium roodbruin. Receptaculum donker roodbruin. Haren op de buitenzijde: er zijn zowel spitse als stompe haren aanwezig, de langere haren zeer kronkelig, met bruine of hyaliene inhoud, tot 30 μm lang. Sporen (in water) breed ellipsvormig, glad, zonder guttules, $15\text{--}17 \times 8,5\text{--}10,5\text{ }\mu\text{m}$. Asci J– (d.w.z. niet blauwgrijs of bruinrood verkleurend in Melzer's reagens), operculaat, $210\text{--}230 \times 13\text{--}15\text{ }\mu\text{m}$. Parafysen: iets korter dan de asci, wat afgeplat, kleurloos.

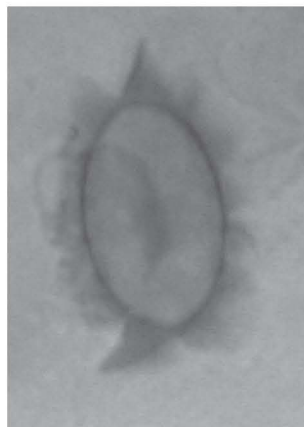
Met Ellis & Ellis (1988) kwam ik tot op het geslacht *Fimaria*, maar de daar genoemde soorten kwamen geen van alle in aanmerking. Thuisgekomen besloot ik, daar bij de soortbeschrijvingen vaak de naam “van Brummelen” stond, eens te kijken in diens monografie van het geslacht *Pseudombrophila* (van Brummelen, 1995). Met de tabel hierin kwam ik regelrecht uit op *Pseudombrophila ripensis* (E.C. Hansen) Brumm. Alleen het sclerotium, waar in dat boek over gesproken wordt, heb ik niet gevonden.

Volgens het “Overzicht van de Paddestoelen in Nederland” heet de soort *Fimaria ripensis* (E.C.Hansen) Korf. Hij is slechts eenmaal eerder in Nederland gevonden, in 1987 bij Yerseke door Wim Kuijs.

De Olijke oranje bekerzwam

Een derde leuke vondst was die van *Aleuria bicucullata*, de Olijke oranje bekerzwam, door Grieta Fransen, op 11 oktober in het Heekenbroek (Figuur 2).

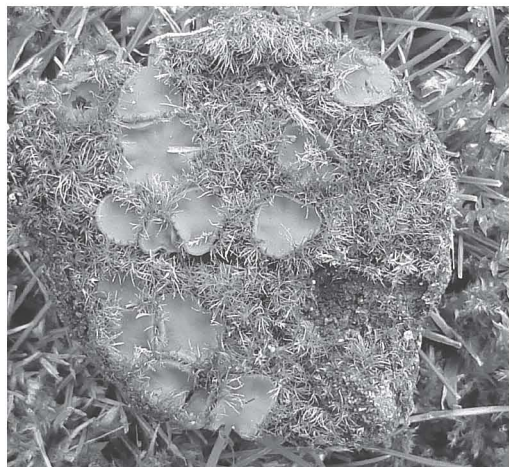
Met name de sporen waren door hun uitsteeksels en kragen fantastisch om te zien. Peter Klok heeft ook hiervan opnamen door de microscoop gemaakt, al was dat geen eenvoudige opgave (zie hiernaast). Deze soort was tot nu toe slechts 10 maal uit Nederland gemeld. Goede beschrijvingen van *A. bicucullata* zijn gepubliceerd door Jean Schavey (2000) en door Jürgen Häffner (1993).

Mijn dank gaat uit naar Grieta Fransen en Frans Stokman voor het aan mij toevertrouwen van resp. *Aleuria bicucullata* en *Fimaria ripensis*, Jaap Wisman voor de kopie van het artikel van J. Häffner, Wally Engberts die het artikel uit de AMK-mededelingen bij zich had, Ad van den Berg voor de verspreidingsgegevens, en Peter Klok voor de fantastische foto's. Op deze manier is het echt een co-productie geworden.

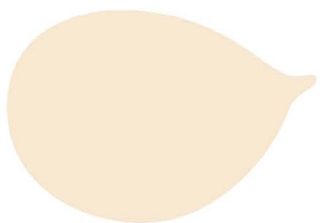
Literatuur

- Arnolds, E., Kuypers, Th.W. & Noordeloos, M.E. (red.) 1995. Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland. Uitgave Nederlandse Mycologische Vereniging.
- van Brummelen, J. 1995. A World-monograph of the genus *Pseudombrophila* (Pezizales, Ascomycotina). IHW-Verlag, Eching.
- Doveri, F. 2004. Fungi fimicoli Italiani. Uitgave A.M.B., Trento.
- Ellis, M.B. & Ellis, J.P. 1988. Microfungi on miscellaneous substrates. Croom Helm, London & Sydney.
- Häffner, J. 1993. Die Gattung *Aleuria*. Rheinl-Pfälz. Pilzjournal 3: 6–59.
- Hansen, L. & Knudsen, H. 2000. Nordic macromycetes, Vol. 1: Ascomycetes. Nordsvamp, Copenhagen.
- Medardi, G. 2006. Ascomyceti d'Italia. Uitgave A.M.B., Trento.

- Schavey, J. 2000. Een opmerkelijke vondst in het Vrieselhof te Oelegem: *Aleuria bicucullata* Boud. AMK Mededelingen, 2000.4.97–99.
- Welt, P. & Heine, N. 2006. Dungbewohnende Pilze Thüringens. Boletus 29(2).

Figuur 3. De Olijke oranje bekerzwam (*Aleuria bicucullata*), op een plak mos uit het Heekenbroek. (Foto: Peter Klok, niet op lokatie)

Enkele ontwerpen voor een logo voor de NMV. Zie pagina 116.

Plaat 14: *Prachttrechtertjes* (*Haasiella venustissima*), langs een pad bij Broekhoven (Zuid-Limburg). (Foto: Nico Dam)

